

a premalo svoj, in če postavimo, da je v liriki močnejši, gotovo to ni zgolj predsodek za njegovo prozo. Poglejmo!

Razbolelost nad grozo vojnega moloha, ki je zasadil prste v družino in človeštvo in se hrani z dušami, preveva prvi del zbirke. To ni proza epika, temveč lirika. Refleksi, klici in vzdihli so se tu zgostili v žive dogodke, tam samo na široko lirično razlili kot n. pr. v Praznoti (str. 28), in tako imamo pred seboj blesteče se trenutke tistega intimnega gorja, ki bi ga sicer ne moglo nikoli popisati pero kulturnega in pragmatičnega zgodovinarja. Enemu izmed teh refleksov bi prerekoval, da bo živel tudi izven zbirke; ta je »Kako je bilo?« iz l. 1916, kristal, ki se ti zablešči lep in cel, kako ga je oblikovala narava, ne boš izvedel nikoli. Zbirko uvaža Faraon, parabolično klicanje iz l. 1917: »Blagor tebi, žena, ki boš rodila moža, ki bo večji od kdaj rojenih mož in nas bo rešil tega bremena in sramote!« (str. 12). Lepa, izbrušena so pisma v Klicu žene, fabuli pa pomežikuje Iv. Cankar, kakor je najbližji zgled prvemu delu te knjige on sam. Vendar ni lahko reči, da bi bila ta knjiga zrasla naravnost iz njegovih »Podob«. Bibliografija bi nam povedala, da so Bevkove stvari šle vzporedno s Cankarjevimi, in če pravimo, da so jim izmed vsega vojnega slovstva najbližje, je to pohvala — kljub temu, da si Bevkovo prozo brez Ivana Cankarja težko mislimo. Bevk je tako točen izraz časa, človek tako tenkega sluha in čuta za literarno ozračje, da je njegova ambicija po osebnosti: biti enak drugim, in prizadevanje po lastnem izrazu: — skoroda nobeno. Njegova snov je reflektivno razžarjena, kar je znak ljudi, ki so rasli tako poleg drugih, da jih ne moremo imenovati epigonov, temveč male sodobnike.

V tej sodbi nas potrjuje drugi del zbirke. Tu srečujemo pisatelja, kako posluša svoje vrste posebnosti, opazuje temno stran človeka in išče v nji novih vrednosti. Grozo, ki sega po človeku od zunaj, pa je v njem samem, tolmači z usodnim čuvstvovanjem; kadar gre globlje, pride do dna: do nekulture civiliziranega človeka, n. pr. Anuška pred poroto. Žal, da njegova refleksivnost ne izvira iz močnega filozofskega nazora, temveč iz pričuvstvovanja, podoživetega in navzetega tam, odkoder je prišla k nam pobuda za novo ceno človeka, iz knjige Gorkega in skrajnih severnjakov. Ti ljudje, ki jih je življenje izgrešilo ali oni njega, polnijo režeče se razmerje med seboj in svetom z modrovanjem, in to modrovanje pri Bevku zopet visi na majhnem, slučajnem dogodku. Pa saj odtod zopet pelje pot do Iv. Cankarja. Če ta knjiga izide v ruščini, kakor obetajo, bo tam morda še bližja kot pri nas, nje prevod je nekaka pot domov.

Tako vidimo, da Bevku manjka epska črta in da je tvorna sila lirsko-miselna, poudarek iz čuvstvovanja za človeško vrednost in srd nad nekulturo. Knjiga ima svojo ceno. Ne v tem, da je čtivo v lepem in gladkem jeziku s polnimi umetniškimi kvalitetami, s točnimi znaki gotove dobe v slovenski literaturi in za njenega zgodovinarja hvaležen predmet, temveč kot sveža priča trpkosti

nad težkim časom in gotovega poguma v izpovedi za človeštvo. Kdo bo kvitiral Finžgarjevo »Kroniko gospoda Urbana« in »Prerokovano« — kdo tudi Bevkovega Faraona kot odpor proti tuji tlaki? Izvestni politični anonimniki od l. 1918. do naših dni in še naprej? Nekultura svetovne vojske pri nas na srečo ni dobila sramotnih glasnikov; pustite dve pobožno zlagani cesarski pesmi tedaj, ko so se najboljši duhovi drugje izgubili v nečlovečnosti, pa ne samo Dehmel in Hauptmann, temveč pod vsakim žezlom in nebom. V tem zlasti je cena Bevkovega Faraona. France Koblar.

Ivan Cankar: **Romantične duše**. Dramatična slika v treh dejanjih. Založil L. Schwentner v Ljubljani, 1922.

Ivan Cankar je zgodaj začel zajemati iz tistih virov, ki so mu pozneje dali najboljše njegove drame. Politika, ki jo gleda skozi prizmo svojega mladostnega spoznanja v nietzschejanski luči in ji daje tole potezo v spektru svetских dogodiljev in doživetij: »Zaničuj te ljudi in smeši jih. Delaj jim poklone tam, kjer jih najmanj zaslužijo, pa te bodo vzdigovali na rame...« (str. 7) in romantika tistih, »ki stoje najglobokeje v blatu, a gledajo v nebo in sanjajo o lilijah...« (str. 46) — to dvojje se bije in lomi v Romantičnih dušah.

Pravzaprav sta romantični duši samo dve: Mlakar in Pavla. Dr. Mlakar, advokat in politik, ki mu je položil Cankar v usta tele besede: »To smo živeli življenje, tu pri meni! Kako smo bili v obraz malenkostni morali naših filistrov! Zabavale so nas najlepše ljubice, — vino je teklo z miz, pogrezali smo se s polno dušo v uživanje in razkošnost... Ženijalno blato! In kako se je strdilo na meni... kot skorja na obrazu, na rokah, po vsem telesu... izlilo se mi je prav do srca. A prej ga nisem čutil, dokler nisem stopil pred njene (Pavline) oči, tako svete in nedolžne... Od tedaj me duši in muči, ali kakor se ga branim, vedno nižje se udara pod mano;« (str. 7 in 8). To je cela ekspozicija dela v odsevu nesmrtnega vzklika: Vanitas vanitatum. V Mlakarju je pisatelj poudaril politika in človeka, kakor si ga je on predstavljal in kakor mu je bil kot tip in značaj v drami potreben. Dal mu je pa na drugi strani tudi »romantičnih« barv, da ga tako zveže s Pavlo, najčistejšo romantično dušo, ki vprašuje svojo prijateljico: »Povej mi, ali tebi ni bilo nikdar težko v tem svetu, med temi ljudmi; ali se nisi nikdar čutila osamljene in nesrečne in si želela kam drugam... daleč, daleč, da bi ne gledala več znanih, zoprnih obrazov? Ali se ti ni zdelo, kakor bi bila zakopana globoko v prepadu, opolzkom in gnusnem, — nad teboj pa solnce in svetlo nebo?« (str. 40).

Ob glavnega junaka je Cankar postavil Olgo, ki si jo je Mlakar pripeljal iz Trsta, a mu je ob njej pusto in težko in se mu gabijo njeni kupljeni poljubi. In vendar se Olga morda izmed vseh oseb najbolj približuje Mlakarju in Pavli.

Pavli je pa dal pisatelj ob stran dr. Strnena, bivšega Mlakarjevega koncipijenta, ki z njo pobegne v Trst, še preden je ona zaznala za vso globokost Mlakarjeve romantične ljubezni.

Druge postranske osebe in značaji so izdelani precej medlo. Vsi ti Vrančiči, Froléti, Jerebi (s svojim vedno ponavljajočim se: hma, da, da...), Suhadolniki i. t. d. so samo klej, s katerim je zlepil Cankar vso igro. Tudi dr. Delak, Mlakarjev politični tekmeč, ni kaj izrazit značaj in prav malo posega v dejanje.

Vendar se v Romantičnih dušah, dasi so v njih šele začetki Cankarjevega sloga in načina mišljenja, pozna v vsakem vlakencu mojstrskega roka, ki jih je ustvarila. Igra in protiigra tečeta skozi vse scene. Neodločnost in gnus ob politiki; nov pogon, izzvan po dr. Delaku, ki se prezgodaj čuti zmagovalca; končna zmaga pri volitvah — to so faze dejanja, ki ga igra Mlakar-politik. Nejasna, do sentimentalnosti in bolesti se stopnjujoča ljubezen do Pavle; prelom z Olgo; Pavlin beg s Strnenom, ki mu je bil Mlakar zaupal vse svoje čuvstvo do Pavle; vrnitev na smrt bolne Pavle iz Trsta, kjer jo je ubilo razočaranje nad neromantičnim Strnenom; združitev z Mlakarjem zadnji hip pred smrtjo in njeni zadnji hipi življenja — to so katarakti ljubezenskega motiva v igri. Vse se zaostri v zadnjo sceno, ko zaječi politični triumfator ob Pavlini smrti: »Mrtvi ne rabijo mandatov!«

Ta vzklik velja tudi zunanji usodi Romantičnih duš kot knjige. Kajti bila je spisana pred več kakor 20 leti in v pripombi se založnik opravičuje, zakaj je delo izdal zdaj po Cankarjevi smrti, češ, da mu je pisatelj pozneje tisk zabranil. Zakaj pa ni delo izšlo takrat, ko je Cankar izročil založniku rokopis, ostane nerešena uganka razmerja slovenskega pisatelja do založnikov in do vseh, ki imajo z našo kulturo opraviti...

Dr. A. Remec.

Alojzij Remec: Iz moje domovine. — Mlade povesti. 1922. Založila Goričar in Leskovšek, Celje. Natisnila tiskarna A. Rodé v Celju. Strani 193.

Poglej samo kazalo te zbirke in presodil boš: ta knjiga ni naraven plod umetniškega razvoja pisateljevega, temveč izsilil mu jo je iz rok naših časov veličasten posrednik med umetniki in tržci — glad! Kakor zakasnela, že pozabljena jata lastovk so te mladostne povesti, ki se vračajo komaj po desetih letih v rodne domove; a ne več pod solnce — v zdajšnjo bridkost goriško! In gotovo je tudi: gladujoči umetnik jih je, če že s posebnim vročim pismom, poslal zopet med ono svoje ljudstvo, iz katerega so bile vzrastle in katero tudi sta tujina in boj uglasila in obrusila kakor kamen v hudourniku — ali pa je mar mislil, da bi tudi sitim teknile te južne ptičke?! Rekrutiral se je mladi Remec pri idiličnoliričnem in sentimentalnem Mešku, nakar je prišel tudi v šolo Cankarjevega bujnega realizma, katerega odmevi preglasijo tu intam mirno, nerazkošno in bolj orisujočo kot upodabljačo besedo teh črtic in jim s tem navdihnejo sile in zanosa. Vendar je že zanimivost, da se mladi pisatelj ni tako strastno oprijel Cankarja, kakor so to storili drugi tedanji najmlajši, in hodil rajši skozi tišino Meškove umetnosti, ustvarjajoč iz sorodnih snovi in v podobni formi.

Mi danes po desetih letih gorja vse dalje gledamo in globlje čutimo. Naša beseda je zato skozi vsa druga: beseda naša je kamen in jeklo — drugače ne udari na zadnje dno: ker le tu sta ljubezen in pravica! Torej te mlade povesti niso več za nas, starce prezgodnje. Pa bodi temu tako!

Ali eno vendar je, s čimer odmeri svoj odstotek ta knjiga, in zastran tega je ne moremo prezreti med drugim našim literarnim blagom: pisana je bila z globoko iskrenostjo iz čiste ljubezni v evetočo prejš, danes v krvi in ognju preizkušeno domovino — Goriško! Pa saj se ti pisatelj sam izpove, iz nasmeha in trpkosti:

»Takrat se je solnce vsesalo v tvoje telo in v tvojo dušo domovina, iz grobov si se navzel njene preteklosti, iz pisanih trat v dolini in bisernega neba in sivih skal in belih cest in daljnih vasi si se nasrkal njene lepote.

Zdaj čutiš, kaj ti je domovina, zdaj, ko trepečeš s stotisoči, ki so jo ljubili kakor ti, da je ne boš več imel.« (190.)

In zakaj ni predelal in izpopolnil teh svojih likov, iz življenja v domovini zgnetenih z okorno mladostno roko, na to ti tudi sam odgovori, z mla resnobno besedo iz ravno prebolene sreče ustvarjanja:

»Po letih groze, ko se je bestija-človek zgrizla do besnosti, ko je iz potokov krvi vzkrvavela samo ena resnica: da ni pravice na svetu, tedaj si v samotni uri vzal v roke svoje ljudi, oblikovane v mladih časih bojev in zmot. Z resnobo moža jih presojaš, kakor kipar med sohami detinskih dni sedi med njimi.

Okorni so, nelepi, popravil bi jih.

Toda ne gre. Razpadli bi ti pod prsti, predolgo je od tistih dni, ko si jih izobličil, posušili so se v solncu časa, ki se vozi nad nami.

Zato jih gledaš z očmi otroka, ki gleda svoje kipe na solnce in je ravno prebolel srečo ustvarjanja. Utrdilo jih je in jim dalo življenje solnce tvoje domovine.« (192—193.)

André Čebokli.

W. Shakespeare — O. Župančič: Othello. Izd. Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1923. Uvod je žal izostal.

To je četrti Župančičev prevod iz Shakespeareja, s katerim sem se pečal, in priznati mu moram to pot, da bi skoro rekel, da je, kar se tiče slovenskega izraza in razmerja do originala, sploh vzvišen nad vsakdanjo kritiko. Vse vrline, ki smo jih zasledovali ob prejšnjih prevodih, so tu zgoščene v tako vzporednost z originalom in tako jezikovno mojstrsko v materinščini, da si je komaj mogoče misliti kaj točnejšega. Čisto gotovo ne glede točnosti, s katero sledi prevod besedilu originala; seveda pa so v domačem izrazu tudi v relativni popolnosti vsaj enakopravne pa tudi še popolnejše možnosti. Vsaka popolnost je le relativna, ker jezik živi z nami iz dneva v dan in se giblje pri narodu, ki je v polnosti svojih kulturnih sil, kot mi sedaj, vedno k večji jasnosti izraza.

Prevod je napravljen samostojno iz angleščine, kar v primeri z Julijem Cezarjem povečuje njegovo vrednost. Kajti tam je, kot smo videli, nemška interpretacija motila in zapeljala v par